

שיחת פנים
רותם שטרקמן

למה אין בישראל שוויון בחינוך? תלמידים בבתי ספר אליטיסטיים לומדים לדבר עם סמכות, וחיים בתחושה שהם ראויים. מסתובבים בעולם כמו בעלי בית

זה לא העניין. אם אנחנו חושבים שבני אדם נרדים שווים ביולוגית, השאלה שנשאלת היא איך זה שהצלחה משעתקת את עצמה בצורה מדויקת כל פעם מחדש, ואיך זה שיש מוביליות קטנה מדי, ומי שמגיע ממקום מוחלש ורוצה להצליח צריך להתמודד עם כל כך הרבה מכשולים שקשה להבין.

איך התבצע המחקר שלך?

שהייתי הרבה זמן בבתי ספר אליטיסטיים, בתי ספר ששכר הלימוד בהם הוא אלפי שקלים בשנה, וגם יותר מזה, בנוסף לתקציב שהם מקבלים מהמדינה. דיברתי עם מנהלים, ביליתי בשיעורים, ערכתי ראיונות עם מורים ותלמידים. בהקדמה לתזה שלי הזכרתי אירוע שהתרחש בארה"ב ב-2019, שיכול לתת מושג על חינוך אליטיסטי ושוויון הזדמנויות: עשרות אנשים מהאליטה הכלכלית, חברתית ופוליטית, הואשמו בשוחד ובהונאה של אוניברסיטאות, במטרה לשפר את תוצאות מבחני הכניסה ולשנות את הנתונים של ילדיהם. הפרשה הזאת תוארה כקצה הקרחון של תהליכים נרחבים, שבאמצעותם אליטות משתמשות בסוגי ההון השונים שיש ברשותן ומעבידות פריבילגיות, המשפיעות על אי-שוויון בחינוך.

וזה גם הרעיון מאחורי המחקר.

כן, להבין שכדי לקבל תמונה מלאה על האי-שוויון במערכת צריך להסתכל איך פריבילגיה עובדת, כי היא מקמקמה וכל כך טבעית ומובנת מאליה. תפישת העולם של אדם פריבילגי מאפשרת לו להימנע משיק ולתחזק את הפריבילגיות שלו. לדוגמה, ראינו בראיונות עם הילדים שהם עסוקים לא מעט ב"תרומה לקהילה" או ב"לתת חזרה לחברה", מצד שני, סוגיות פוליטיות של צדק חברתי לא עניינו אותם.

איך זה מפתה?

כי המיקוד הוא במטרה האינדיבידואלית, גם כשהם עוסקים לכאורה בתרומה לקהילה. דיברתי עם מורים שאומרים, אנחנו רוצים שהם ילכו למכינות קדם-צבאיות כדי שיתנו בחזרה לחברה, זה הצחק אותי. למה הצחק?

כי אני יודעת איזה הון תרבותי מקבלים מזה. מכינות קדם-צבאיות ושנת שירות הן בעצם פריבילגיה. זאת תוכנית מנהיגות שמתגמלת את מי שנמצא בה. ראייתי מורים עם חוש צדק מפותח, ושאלתי אותם איך חוש הצדק שלהם מתיישב עם העובדה שהם מלימדים בבתי ספר של עשירים. אחת התשובות היתה "אנחנו אליטה משרתת, אנחנו משקיעים באליטות למען הכלל". אבל כשברקנו לעומק מה המשמעות של זה, התברר שהם ממקדים בקידום מטרות אישיות ופחות באלטרואיזם.

אפשר גם להבין את זה, לא?

אז למה אתם מצהירים שאתם משרתים משהו? יש מורים שמתביישים לעבוד בבית ספר ממין. משהו אמר לי, "לפי התפישה הפוליטית שלי אני צריך להיות במקום אחר, אני לא מאמין שאני משתף עם זה פעולה". אבל הוא נשאר שם ואפילו משנה את האג'נדה שלו כדי שההורים יהיו מרוצים.

מה עוד התלמידים מקבלים?

הכל. תנאים הכי טובים, אולמות, מעבדות, פדגוגיה חדשנית ופתוחה, דיונים אינטלקטואליים על וריבליזציה של הרגש. אפשר לדבר על רגשות. מקדמים

הכנות למבחני מיון לצבא או למכינות קדם-צבאיות. הם מתרגלים באופן סדיר פנייה לסמכות. מה הכוונה?

איך אני פונה למורה כך שהיא תסכים למה שאני מבקשת, איך אני ממקסמת את האינטרסים שלי. הון רגשי, ידע ויכולת לדבר עם סמכות נהפכים לרווחים חינוכיים: למשל, לעבור כיתה או הקבצה או להעלות את הציון במבחן. הילדים לומדים גם מההורים איך עושים את זה, למי פונים בכל דבר. אינטראקציות עם סמכות הן דבר דרמטי.

הם לא מופחדים לגשת ולדרוש.

טבעי להם לדבר עם סמכות. הרבה פעמים גם מישו מההורים או הדוידים הוא סמכות במקום אחר, עיתונאי, נשיא אוניברסיטה או מנהלת של משהו, אלה דמויות רגילות מבחינת הילדים. במרחבים חינוכיים אליטיסטיים היררכיה היא דבר טבעי, הם יודעים שהיא פה כדי שיוכלו לטפס עליה. אם אני לא מרוצה מהמקום שבו שובצתי בצה"ל, אפעיל קשרים, אתקשר למי שצריך.

ובמקומות מוחלשים?

היררכיה היא תקרה או חומה בלתי-עבירה, כי חסרים ידע ומשאבים לדבר עם דמויות סמכות, לפנות למוסדות ולהיאבק. המסר שהם מקבלים הוא שהעולם קשה וקשות, צריך ללמוד לשרוד. אם מישו אמר לי "לא", אני נבלם. אני אולי יכול להפוך שולחן, אבל זו תחושה שונה של "מגיע לי". במעמד נמוך "מגיע לי" בא מתוך תודעה של פגיעות, אבל זה לא "מגיע לי" נינוח וזורם. זו לא תחושת הראויות שקיימת אצל בני המעמד הגבוה.

נינוח וזורם?

כן, אתה שוחה בעולם בקלות כמו דג במים. מנווט אותו לטובת האינטרסים שלך. אתה יודע מה זה חוויה של להיות entitled? אלה ילדים שחיים בתחושת זכאות וראויות פנימית נחשקת, של להסתובב בעולם כמו בעל בית. זה מושג מפתח במחקר שלי. קשה נורא להשיג תחושה כזאת אם לא גרלת על זה. אבל אם אתה מסתובב בעולם כראוי וכבעל בית, זה מאוד מתגמל ומסייע באינטראקציות.

הסביבה משרתת להם שהם שווים.

יש להם תחושת נבחרות: אני מוכשרת, חכמה ומוצלחת. ולא רק זה: במחקר שלי מצאתי שיש להם ביטחון שהמורים חושבים עליהם את אותם דברים. זה הון תרבותי מוכפל במרחב שתיאיתי במחקר כמרחב של אופטימיות מובטחת. זה לא שאני חולמת על העתיד, אלא שהעתיד מתממש כבר כאן. הם בטוחים שהמבוכים חושבים שהם מעולים, והמרחב מספר להם שהם מעולים. זו חוויה "וואו".

באמת וואו.

אפשר רק לדמיין מה עושה תחושת הנבחרות להישגים. אנחנו חיים עם התפישה המריטוקרטית, שה מוכשרים, החכמים ואלה שעובדים קשה מצליחים. גם המורים מדברים עליהם ככה. השיח האינדיבידואליסטי חזק מאוד במעמד הגבוה, וכך גם השיח הפסיכולוגי שאומר שההצלחה או הכישלון של הפרט תלויים בו. וכשאעלה בסולם למי אייחס את ההצלחה? לכישרון שלי, לחוכמה שלי ולעבודה שלי.

וזה לא נכון.

בבתי ספר מקצועיים תמצא גם כאלה שהיה להם ידע מקצועי, הם עשו קורס קצר ונהפכו למורים. במאמר הראשון שלי כתבתי על חונכות. **מורים שמתפקדים גם כחונכים?** כן. הם מקבלים על עצמם תפקיד של מנטור, הם משמשים מדריכים תרבותיים שמסייעים לילדים לכוונות את הנרטיב של ההתפתחות שלהם, לדמיין את העתיד שלהם, לתרגם את השאיפות שלהם לפעולות שעושים כדי שיתממשו. מורים כאלה הם משאב פסיכולוגי, שיתגמל את הילדים בעתיד.

מה שיקל עליהם להגשים חלומות.

תפישת העתיד של ילדים בבתי ספר אליטיסטיים, כפי שמתוארת במחקרים, היא של אפשרויות אינסופיות. זאת אופטימיות מובטחת מול פרגמטיזם אכזר אצל המעמד הנמוך. מה שמגדיר את החלומות במעמד הנמוך זה התנאים שבהם הילדים חיים. הרבה פעמים אתה שומע: "אז שלפחות יהיה לך מקצוע, אז תעשי ציפורניים", "חשוב שיהיו לך פרנסה קבועה וקרן השתלמות". כלומר, יש תקרה. תהיה בשקט ואל תעשה רעש כדי לא לאבד את מה שיש לך. זה שיח של ריסון, הגבלה, איפוק, קשיים אוניקטיביים, הישרדות.

בואי נדבר רגע על המעורבות של ההורים.

יש מושג בשם "הורות הליקופטר": הורה שכל הזמן רוצה לפעול בשביל הילד שלו, מתערב, פותר בעיות. היום מדברים גם על הורות "מפלסת שלג": הורים שגורמים לכך שחיי ילדיהם יהיו נקיים ממכשולים, אתגרים וכישלונות. הורים עשירים ממעמד גבוה רואים בילד מהרגע הראשון פרויקט שצריך לפתח ולטפח. מבייבי מוצרט בגיל שלושה חודשים ועד סאמר סקול יוקרתי בגיל 11 כדי לשפר את האנגלית שלו.

ראיינת הורים במחקר שלך?

לא. ידוע שלמה שקורה בבית יש השפעה עמוקה על ההישגים של הילדים, אבל רציתי לבדוק את המקום של החינוך, רציתי להתמקד בבית ספר. הרי מגיע לילדים שוויון הזדמנויות. **שוויון שהוא בעצם רק על הנייר.**

בתי ספר אליטיסטיים מלמדים את התלמידים כבר מגיל צעיר לשלוט בכללי המשחק. זה ידע שלא נמצא בתוכנית הלימודים, הוא לא פורמלי, אבל הוא קריטי ליכולת להשתלב ולעלות בסולם – לעבור ראיונות או להתקבל למסלולים נחשקים. יש בתי ספר שעושים

אילנית פינטו-דרור

ראש תוכנית הכשרה לחינוך יסודי במכללת אורנים, דוקטורנטית באוניברסיטת חיפה. בת 49, נשואה + 3, גרה בבית חן

אילנית פינטו-דרור, מצאת שבמקום לצמצם פערים, מערכת החינוך משמרת ואף מרחיבה אותם באמצעות מסרים סמויים ופרקטיקות נסתרות מהעין.

כן.

תני דוגמה.

על פי המחקר שלי, מורות ומורים בבתי ספר אליטיסטיים מגיעים מרקע דומה לזה של התלמידים: למדו באותו בית ספר, או שילדיהם לומדים בו, או שהם מתגוררים באותה שכונה.

יש זהות בין בית הספר לבית?

השפה של הבית היא השפה של בית הספר. יש להם פרטים ביוגרפיים משותפים, נרטיבים מקבילים, אהבות משותפות, אותם הרגלים, אותו מבנה רגשי. והעיקר: שתי המערכות תומכות זו בזו, משרתות את התלמידים ומסייעות להם להתקדם. מורה אחת אמרה לי: "יש לנו אפילו אותו חוש הומור".

עוד כמה זה משמעותי לתלמידים?

זה תורם לתחושת המחויבות הגבוהה של המורים לתלמידים. זאת התאמה תרבותית, שמייצרת דבק רגשי רבי-עוצמה ומרחב של אמון ונינוחות. במרחב כזה קל יותר למורים ללמד, ונעים יותר לתלמידים ללמוד.

וזה לא ככה במקומות מוחלשים יותר.

לא, במקום המשכיות, הילד מהרקע העני נקרע לנוכח המתח בין הבית לבית הספר. אחת הטענות המרכזיות של הסוציולוג פייר בורדייה בהקשר הזה היא שילדים ממעמד נמוך יחוו "התנגשות תרבות" או "חוסר התאמה", משום שבית הספר פועל על פי הנורמות והערכים של בני המעמד הבינוני-גבוה.

עוד כמה המורים טובים יותר בבתי ספר אליטיסטיים?

למשל, מתוך 20 מורים שאיתם דיברתי, היו חמישה דוקטורים ואחרים היו בעלי תואר שני. זה לא סטנדרטי. חלקם עוברים במקביל באוניברסיטאות. אלה מורים מצוינים לילדים מצוינים. לעומת זאת,

צילומים: רמי שלוש

זאת לא חוויה פשוטה. אבל כשילדים עוברים תהליכי התפתחות משמעותיים, זה הכי מתגמל בעולם. ואז במי שך שנתיים של חשיבה התגבש הנושא של הדוקטורט: זהות מעמדית ופסיכולוגיה של מעמד, רגשות ואי-שוויון. הבנתי שאני הולכת לחקור רגש ומעמד בבית ספר, אבל מהאליטה.

למה?

את העניים חקרו המון, גם אם מתוך רצון לעזור, ורוב ההסברים שקיימים לגבי הישגים נמוכים של קבוצות מוחלשות הם מתוך הסתכלות על הקבוצה הזאת. אליטות לא אוהבות שחוקרים אותן. זה נושא קונפליקטואלי שמעורר תגובות לא פשוטות, ואין עליהן מחקר כמעט. ואני חותרת להבנות מורכבות ביחס לאי-שוויון ומדוע הוא כל כך עקבי ויציב.

משרד החינוך לא בכיוון?

רוב הרפורמות במערכת החינוך מתבססות על הסברים מהסוג הזה – הסתכלות פסיכולוגית על אוכלוסיות תת-מישיות, מושג שהחליף את המושג "טעוני טיפוח". לפעמים זה מלווה בהאשמת הקורבן. בפריפריה יש מערכת חינוך גרועה, וכשקמה המדינה זה היה מובנה, אבל עברנו הרבה מאז, ובמקום לעשות את התיקון העמוק מסתכלים על הילדים ושואלים למה הם נכשלים, נותנים להם אבחנות ותיוגים, מסיילים ומדירים אותם.

בשבוע שעבר הוכרז שהולכים לבחירות. את יודעת למי תצביעי?

קשה לי למצוא בית פוליטי. כשהיו מזרחים במפלגת עבודה, אורלי לוי-אבקסיס, אבי גבאי, עמיר פרץ, זה דיבר אלי, והצבעתי לעבודה.

שלי יחזימוביץ?

היה לי רחוק מבחינת הזהות. זה קשה לצאת מהארון ולדבר על זה. היו שנים שיכולתי להבין את הבחירה של ההורים שלי להצביע לבנימין נתניהו או לש"ס.

למה?

כי לא היתה להם אפשרות להשתייך לשום מפלגה. נתניהו הכיר בקטגוריה הזאת של זהות מזרחית, גם אם הוא עשה בה שימוש. פעם אמרתי לאמא שלי: "את לא רואה שהוא עושה שימוש במזרחים ושהוא לא מקדם את האינטרסים העמוקים שלנו?" והיא אמרה משהו כמו "אף אחד לא מקדם אותנו במובן העמוק". הרגשתי שהיא אומרת – פה מכירים בי בקטגוריה, כאילו שאני קיימת.

קיבלת את זה?

היו שנים שכעסתי על ההורים שלי, אבל ככל שהי תבגרתי הבנתי יותר את הבחירה הזאת. האינטרסים נדרסים בכל מקרה, לפחות יש מישור שלוקח מזרחים סביבו. היום אני כבר פחות כועסת, אני יכולה יותר להבין את הסיבות לרפוס ההצבעה של מזרחים לנתניהו.

הסבירי.

זה היה בעיקר בתקופת ההפגנות בבלפור והשיחות עם אנשים בסביבה הבורגנית שלי. פתאום היה לי קל להבין את ההכתרה שלו ל"מלך המזרחים", דרך השיח של השנאה ונקודות העיוורון האינסופיות כלפי כאב ומצוקה. יש משבר עמוק וזה מאוד כואב לי. לפחות בזו ווית של החינוך, אני עסוקה לקדם שוויון הודמנויות לא משנה כלפי מי, בדואים, מזרחים, ערבים, והמצב היום רחוק מלהיות כזה. זה הררייב שלי, תמיד היה. ●

אני יכולה רק לשער או לקוות שהמודעות של הילדים שלי לפריבילגיה וההבנות ביחס לחוויות החיים השונה כל כך במעמדות השונים יסייעו להם לגדל דור קצת פחות אינדיבידואלי ומוכוון מטרה. אולי יותר אמפתיים ובעלי יכולת חמלה, כאלה שלא מסיטים מבט מהכאב של הפרט ולא מחפשים אסטרטגיות של האשמת הקורבן או שתיקה ביחס לעוולות חברתיות כדי להמשיך ולתחזק עליזות, אלא מביטים באומץ ומביינים שזה סיפור חברתי שצריך לעניין את כולנו, וזה קריטי לחוסן של החברה שלנו.

איך התחלת להתעניין בכשלים של מערכת החינוך?

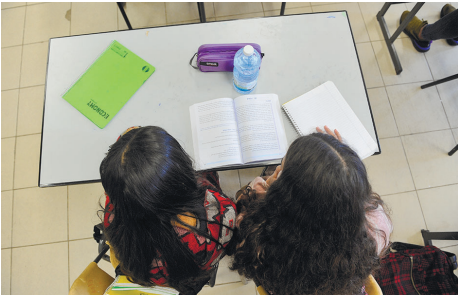
מגיל 23 אני מורה, כלומר באתי מרצפת הייצור. תמיד לימדתי אוכלוסיות שוליים שנהפכו עם השנים ליותר ויותר שוליים. מוגיתי לנהל תיכון לבני נוער עם הפרעות נפשיות, ושם למדתי עוד דברים. מה למשל?

החוויה שלי היתה שמגיעים אלי המון ילדים שהם קורבנות של המערכת או של נסיבות החיים שלהם. הם הסתובבו עם אבחנה פסיכיאטרית, שלפעמים היתה בסך הכל הפרעת התנגדות, כעס, הימנעות או חרדה כלשהי, אבל לא הפרעה חמורה כמו סכיזופרניה. הרבה פעמים אלה ילדים שעברו חרמות בבית הספר, והמערכת לא טיפלה בהם נכון. הרגשתי שהילדים משלמים מחירים כבדים מדי.

וזה הביא אותך לחשוב על ילדים ממקומות עשירים שכן מטופלים.

תמיד עניינו אותי שני נושאים: עולם הנפש וש"וויין הודמנויות ופערים. בשלב כלשהו, אחרי ססימתי לנהל את התיכון, התקבלתי לתוכנית מנהיגות חינוך כית במכון מנדל, והיתה מחשבה שאעשה יותר בגרול את מה שעשיתי בבית הספר שניהלתי, כי זה הצליח. ספרי על ההצלחה.

מי שנכנס לבית הספר הרגיש אנרגיה מדהימה, זה היה גיהנום וגן עדן ביחד. הפרעות נפשיות זה הכל קצה,

צילום: רמי שלוש

"מה שמגדיר את החלומות במעמד הנמוך זה התנאים שבהם הילדים חיים. הרבה פעמים אתה שומע: אז שלפחות יהיה לך מקצוע, חשוב שתהיה לך פרנסה קבועה וקרן השתלמות. זה שיח של ריסון, הגבלה, איפוק, קשיים אובייקטיביים, הישרדות"

לא. גדלתי בקרית אתא. אבא שלי עלה ממרוקו ואמא גדלה בוואדי סאליב. היא תופרת 60 שנה, מאז גיל 12, ומגיל צעיר אמרו לה שזה מה שהיא. את הסיפור של זהות ומעמד ספגתי דרך השתיקות של ההורים שלי. תמיד העסיקו אותי שאלות כמו מי אני וניסיונות להבין את עצמי על רקע המקום שממנו באתי. היתה לי תודעת צדק חברתי מגיל צעיר ואישיות אמפתית. מה שעצוב הוא שהיום אני מכשירה מורים לעבודה בקרית אתא, ומערכת החינוך שם עדיין מדרשדת.

וכיום את במקום אחר.

אני חיה במקום אליטיסטי ואני ראש תוכנית הכשרה ליסודי במכללת אורנים, אבל לא השגתי את תחרות הראויות. אני חושבת שמה שבורדייה מתאר בשם "הביטוס מפוצל" מסביר את תחושת הזהות שלי, שנעה בין עולמות שונים, ובכל מקום אני משלמת איזשהו מחיר. זה המחיר של מוביליות חברתית. לפעמים זו תחושה של לחיות בין עולמות, שבכל אחד מהם אני משהו קצת אחר. זו בטח לא תפישת העצמי של אליטות. העניין שלי להשתלב במרחבים אליטיסטיים כמו אקדמיה תמיד היה קיים, כי היה לי משהו להגיד ורציתי שיקשיבו לי. גם מפני שאני אישה מזרחית.

ומה לגבי הילדים שלך? להם זה בטח יותר קל.

הילדים שלי יותר היברידיים ממפוצלים. הם יודעים את שתי השפות, ונעים ביניהן בלי הרבה מאמץ. הגדולים מבינים את הפוליטיקה הבינ-אישית והשפה הרגשית השונה בכל אחד מהמקומות, ויש בזהות שלהם גמישות וחופש במעבר בין המרחבים. לא תמיד פשוט להם עם העיסוק בשאלות של זהות או מעמד, אבל הם מטפחים בתוכם רגישות לסוגיות של צדק חברתי. הם עסוקים בשאלות של ייצוג, של מי נמצא איפה, וגם מטפחים הבנה לעובדה שיש להם פריבילגיות שלאחרים אין.

איך את חושבת שזה ייראה עם הילדים שלהם?

צילום: Da Antipina/Shutterstock.com

"אם אנחנו חושבים שבני אדם נולדים שווים ביולוגית, השאלה שנשאלת היא איך זה שההצלחה משעתקת את עצמה בצורה מדויקת כל פעם מחדש, ומי שמגיע ממקום מוחלש ורוצה להצליח צריך להתמודד עם כל כך הרבה מכשולים"

יזמות וחשיבה עצמאית. מנגד, במקומות מוחלשים יש יותר חינוך למשמעת, ציוויים וסימני קריאה ופחות רגשות. העולם מסוכן וצריך להישמר ממנו, יש סכנות ברחוב. זאת חווית החיים השונה של ילדים בבתי ספר שונים.

ומה לגבי הפערים בהישגים?

חמש יחידות בפזיקה, חמש בביולוגיה, חמש במתמטיקה, חמש באנגלית, זאת תעודת בגרות שאנחנו לא יכולים לדמיין. הילדים האלה מוכוונים מטרה, וכשהם מסתכלים על העתיד שלהם, הם לא רק רואים טיים ליין, איפה הם יהיו בצבא ואיפה ילמדו, הם גם יודעים באילו חברות בינלאומיות הם יעבדו. ראינוני ילד בכיתה י' שבוחן תנודות בבורסה בחו"ל, כי הוא יודע ששם הוא רוצה להשתלב. זה שיח עמוק של תחרות, טקסי הצטיינות ומאבק על כל נקודה.

מצד שני, להישגיות ולריצה אחרי ציונים יש מחיר אצל הילדים.

ילדים משלמים מחירים נפשיים בגלל הרדישות האקדמיות הגבוהות. לפעמים יש התנגשות: נניח שיש לילד נפש של אמן והוא רוצה ללמוד תיאטרון ולא רוצה לעשות חמש יחידות בפזיקה. אבל זה מוחזק, דואגים שהם לא ייפלו, שלא יקרה אסון. אם אתה פרופסור או נשיא כלשהו, אתה לא יכול להרשות לעצמך שהילד שלך יירדד לתחתית הסולם. הילד יודע מה המחיר של לרדת מחמש יחידות.

מה עם שיעורים פרטיים? חוגים? העשירות?

וואו, זה מטורף. זאת ריצה בין חוגים ומורים פרטיים לשימור האליטיזם. לבתי הספר האלה יש שיתוף פי פעולה עמוקים עם מכללות להשכלה גבוהה, כולל סיוורים בחו"ל והיכרות גלובלית. מה שעניין אותי זה איך מערכת החינוך מסתכלת על כל זה. וכשמדברים על זה תמיד עולה השאלה, אז מה אתם רוצים שנוותר על תקציבים ותקנים, שנדרוש פחות?

ומה את עונה?

שאני לא דורשת ויתור, אלא אמפתיה. אני רוצה לחשוף את התהליכים החינוכיים-תרבותיים, שבעזרתם האליטה משמרת ומתחזקת את ההון התרבותי שלה מדור לדור, ולנתח את המשמעות של השימור הזה לצורך קידום שוויון הודמנויות במערכת החינוך. המציאות מורכבת, והפתרונות מורכבים עוד יותר, אבל ללא דיון בהם לא נוכל לפתח "חינוך רגיש-מעמד".

זה יכול ליצור רגשות אשמה.

לא צריך להרגיש אשמה על פריבילגיות. אני אומרת לילדים שלי: תחגגו את הפריבילגיות שלכם בלי אשמה. אבל זה לא נכון לחפש סיבות לאי-שוויון רק בקרב ילדים ממעמדות נמוכים, בלי להסתכל על התימונה המורכבת ובלו לראות מה עובד למעלה. היתה לי סטודנטית שאמרה: "אני אלמד את הילדים שלי בירוחם את כללי המשחק, אני אלמד אותם אינטראקציה עם סמכות ואיך עובדים עם מוסדות".

יפה.

אני אומרת: בואו נראה מה עובד, מה מגובה במחקרים. המחקר על פריבילגיות חדש יחסית. צריך לראות איך אפשר לשנות מדיניות או לקחת דברים שעובדים וליישם אותם במקומות מוחלשים, או לפחות לקבל תמונה יותר מורכבת של האי-שוויון. את לא למדת בתיכון אליטיסטי.